Instalarea ordinelor mendicante în Transilvania, în secolul al XIII-lea

Corina HOPÂRTEAN

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu
Lucian Blaga University of Sibiu
Personal e-mail: corinahopartean@yahoo.com

The Emergence of Mendicant Orders in 13th Century Transylvania

One of the most important events of the 13th century was the acknowledging and approval of reformatory religious orders, the Dominicans and the Franciscans, considered to have been the first of the so called mendicant orders. The paradigm proposed through their religious behavior and their spread within medieval urban communities enabled a direct relation with the people, with the believers and the non-believers. The field literature has given them various names, from friars, to beggars, to mendicants but most recently the latter seems to have been coined with more accuracy. The present paper focuses on their emergence in 13th century Transylvania, as part of the Hungarian realm and the novelty brought upon by their presence within towns, the places they received inside or outside the fortified urban settlements, and the reactions at the level of their contemporary society.

Keywords: mendicant orders, Transylvania, 13th century, emergence and development, urban topography.

Secolul al XIII-lea a reprezentat o schimbare de paradigmă a politicii regatului Ungariei, dar și a celei dusă de papalitate, care a reformat sistemul ordinelor călugărești prin aprobarea mendicanților, și, totodată, a marcat o reorientarea a colaborării între cele două forțe europene în direcția Europei de est, implicit și în spațiul transilvan.

La sfârșitul secolului al XII-lea, situația în regat era „gestionată" de regele Béla al III-lea (1172-1196), care a dus o politică de expansiune, cucerind de la bizantini teritorii precum Croația, Dalmația și Bosnia, ulterior încheind o alianță cu împăratul Isaac al II-lea, care s-a căsătorit cu Margareta, fiica regelui Ungariei. În 1189 a permis armatelor cruciate să traverseze teritoriul regatului său, pentru a desfășura ceea ce avea să devină cunoscută drept *Cruciada regilor*[1] și a întreținut o politică bună cu papalitatea. Pe plan intern, după încheierea celei de-a doua căsătorii cu Margareta Capet, văduva lui Henri Plantagenetul, la sugestia curții engleze a ordonat întocmirea unei liste a proprietăților și veniturilor regale, inclusiv a celor bisericești, precizându-se sumele alocate inclusiv episcopiilor de Cenad și de Transilvania.[2] Tot el va susține și dezvoltarea ordinului cistercian, prin întemeierea mai multor abații, inclusiv cele de la Igriș și Cârța cu ajutorul „importului" de călugări din spațiul francez.[3] Scurta domnie a lui Emeric al Ungariei (1296-1204), fiul lui Béla al III-lea și frate al viitorului rege Andrei al II-lea, a însemnat și o apropiere față de papa Inocențiu al III-lea (1198-1216), prin sprijinul acordat acestuia din urmă împotriva bogomililor din Balcani. Totuși, atunci când forțele creștine s-au pus în mișcare în vederea derulării cruciadei a patra, regatul Ungariei nu a participat la aceasta. În schimb, în anul 1204, Emeric se străduia să strângă mănăstirile grecești din regatul său într-o singură dieceză, ce avea să fie subordonată direct autorității papale. Acest pas marca începutul reformării mănăstirilor grecești din

Ungaria și prima etapă în restrângerea activității lor, fapt ce a dus ulterior la desființarea acestora.[4] Așadar, la începutul secolului al XIII-lea, peisajul monastic în Transilvania consta într-un așezământ cistercian la Cârța și în abații benedictine în Cluj-Mănăștur, *Monasterium Beatae Mariae de Clus*, în Acâș și Căpleni (jud. Satu Mare, mănăstiri de familie), Alba Iulia. La Cluj-Mănăștur, abația benedictină fusese întemeiată de regele Ladislau I (1077-1095), în a doua jumătate a secolului al XI-lea, iar din anul 1202, fusese scoasă de sub jurisdicția episcopiei Transilvaniei și subordonată teritorial arhiepiscopului de Esztergom, iar spiritual, papei. [5] Ulterior, abația de la Cluj-Mănăștur a devenit și *loca credibilia*. Se pare că și benedictinii din Alba Iulia au avut această atribuție de a emite documente.[6] O altă abație benedictină a fost fondată, în Transilvania, în Mănăstireni (jud. Cluj).[7] Un alt ordin prezent în Transilvania, anterior răspândirii mendicanților, a fost cel premonstratens. Cunoscut drept *Ordo praemonstratensis*, închegat în jurul lui Norbert din Xanten (cca.1080-1134), care, în preajma anului 1120, ducea o viață bazată pe modelul evanghelic, pe viața apostolilor și pe regula Sf. Augustin și era urmat de o serie de clerici și laici, formând nucleul viitorului ordin. Organizarea ca atare a avut loc în timpul abatelui Hugo (m. 1161/1164), urmașul lui Norbert, fiind înzestrat cu un capitlu general, cu statut, liturghie unitară și drept de vizitare, astfel încât, în jurul anului 1200, ordinul avea să cunoască o maximă dezvoltare, ajungând la un număr de 500 de așezăminte în toată Europa.[8] În regatul Ungariei, abațiile premonstratense au devenit și locuri de adeverire, urmând modelul benedictin.[9] În Transilvania, ordinul a fost prezent la Brașov și Sibiu, în prima jumătate a secolului al XIII-lea. Se pare că în ambele cazuri, aceste așezăminte au fost distruse în timpul invaziei mongole din anul 1241.[10] În general, patronii unor astfel de mănăstiri aparțineau familiilor regale ori marii nobilimi, de la această regulă nefăcând excepție nici situația din regatul Ungariei.[11]

În paralel, debutul secolului al XIII-lea, și evenimentele cruciadei a patra au determinat conturarea unui nou model monastic, adoptat apoi și de autoritatea regală din Ungaria medievală. Dintre toate evenimentele religioase ale secolului, apariția mendicanților a modificat spațiul activității religioase, scoțând călugării din abațiile închise și izolate, mutându-i în mijlocul comunităților urbane, transformând activitatea lor în una itinerantă, de misionariat, sub directa autoritate a papalității. În timpul Conciliului din Lateran din anul 1215, în ciuda interdicției de întemeiere a unor noi ordine religioase, papa Inocențiu al III-lea a aprobat întemeierea ordinelor dominican și franciscan, datorită utilității lor pentru Biserica Sf. Petru.[12] Suntem astfel tentați să punem sub semnul întrebării aceasta excepție făcută de Inocențiu al III-lea. Totuși, la o atentă analiză a caracterului acestor ordine, răspunsul devine evident. Excesele făcute în abațiile existente încă din secolele anterioare, nevoia de a le reforma, dar și necesitatea răspândirii catolicismul în zonele considerate eretice au creat premisele aprobării acestor noi ordine. Faptul că reprezentanții lor, Dominic de Guzman (1170-1221) și Francisc de Asissi (cca.1181/82-1226) erau arhetipurile unui mod de viață bazat pe renunțare la forme de acumulare materială, pe sărăcie, inclusiv pe cerșetorie, au convins papalitatea de potențialul rol, pe care îl aveau de jucat în implementarea reformei monastice. În plus, în timpul celui de-al doilea conciliu de la Lyon, din anul 1274, a fost aprobat și ordinul Sf. Augustin, de asemenea ca un ordin mendicant, iar până la sfârșitul secolului, acestei grupe de ordine religioase li se adaugă și ordinul carmelit, care fusese deja constituit, însă nu și definit sub acest aspect. În acest context, trebuie însă precizat, că augustinienilor și carmeliților, chiar dacă fuseseră constituiți, respectiv reformați în manieră mendicantă, după model dominican și franciscan, nu li se impuneau aceleași condiții de sărăcie ori de cerșetorie și, se pare, că nici nu beneficiau de dreptul de a asculta spovedanii și de a predica fără permisiune episcopală. [13] În generl, membrii acestor ordine se identificau între ei utilizând denumirea de *frater*, *praedicatores* sau *minores* în cazul dominicanilor și franciscanilor, în încercarea de a se diferenția de exponenții mai vechilor *ordo monasticus*, benedictini, cistercieni, premonstratensi etc.[14] În literatura de specialitate, aceste ordine au fost definite drept ordine cerșetoare, în limba română, Bettelorden, în istoriografia germană, însă în ultimele decenii au fost abordate în lucrări de specialitate drept *mendicante*, în limba engleză și franceză, termenul derivând din latinescul *mendicare*, însemnând *a merge la cerșit*. Astfel, în prezent, cercetarea dedicată acestora se face uzitând această denumire atribuită ordinelor religioase întemeiate în secolul al XIII-lea, aflate sub protecția autorității papale, sugerând mai ales caracterul lor inițial, specific mai ales acestui secol. Această natură a dus la o dublă situație *de facto*. Pe de o parte, unii membrii activau mai degrabă în manieră itinerantă, fără a stabili rădăcini într-o singură comunitate, fără a dobândi proprietăți, ci doar a predica și a întreprinde activități de convertire.[15] Pe de altă parte, instalarea lor în mediile urbane a contribuit la dezvoltarea acestora. Această problematică a deschis o nouă direcție de cercetare, și anume a consecințelor apariției ordinelor mendicante în spațiile urbane, atât pentru cercetători vest-europeni, cât și pentru cei din estul continentului. Jacques LeGoff s-a remarcat ca unul dintre primii exponenți interesați în abordarea impactului prezenței mendicante în istoria orașelor medievale. Dezvoltând această tematică, nu a disociat-o de tipologia activităților fraților mendicanți, admițând efectul cantitativ al activităților de predicare, ca urmare a populației mult mai ridicate din zonele urbane, dar și sub aspect cantitativ, și anume de formare și educare a credincioșilor.[16]

Revenind la contextul istoric din regatul Ungariei în secolul al XIII-lea și la forțele care au contribuit la instalarea acestor ordine mendicante și în Transilvania, se pare că dominicanii au fost primul import mendicant în regat, în timpul domniei lui Andrei al II-lea (1204-1235). Provincia dominicană ungară a fost întemeiată de un anume Paulus Hungarus, profesor la universitatea din Bologna, care a revenit în regat în anul 1221, aducând cu el frați dominicani. Prin urmare, întâiul convent dominican din regat a fost fondat la Győr, pe ruta care făcea legătura între Viena și Esztergom. La scurt timp, dominicanii au câștigat sprijinul viitorului rege Béla al IV-lea și al arhiepiscopului de Esztergom.[17] În anul 1229 aveau să sosească și primii franciscani în regat; provenind din spațiul german, aceștia s-au instalat cu precădere în aglomerații urbane, în care rezidau coloniști, inclusiv valoni și flamanzi. Ascensiunea lor va avea loc în a doua jumătate a secolului, mai ales pe fundalul descreșterii popularității dominicane în rândul regalității; spre exemplu, în anul 1265, confesorul regelui Ungariei era din rândul ordinului franciscan.[18]

Între timp, în secolul al XIII-lea, situația administrativ-ecleziastică în Transilvania avea o structură închegată: episcopia Transilvaniei includea mare parte din acest teritoriu, aceasta fiind subîmpărțită în arhidiaconate suprapuse mai mult sau mai puțin arealului comitatens; populația săsească de pe pământul *crăiesc* era subordonată ecleziastic prepoziturii Sibiului. Aceasta fusese deja menționată într-un document din decembrie 1191[19], subliniindu-se caracterul de prepozitură liberă cu care a fost înzestrată de regele Béla al III-lea, ulterior, cel mai probabil după invazia mongolă din 1241-1242, fiind subordonată arhiepiscopiei de Esztergom[20]. Comunitățile populațiilor săsești, care nu aparțineau de prepozitura Sibiului ori cele secuiești, care nu se aflau în una dintre unitățile specifice, adică într-unul din scaunele aferente acestora, aparțineau, în Transilvania, de arhidiaconatul omonim.[21] Ordinele mendicante amintite mai sus au reprezentat un instrument de conectare a rețelelor ecleziastice, urbane, economice și sociale. Istoriografic se consideră că fondările acestor conventuri au fost consecința unor eforturi centralizate, atât de puterea regală, cât și de autoritatea papală, de a asigura expansiunea fiecăruia dintre aceste ordine în spațiul est-european, dar și rezultatul unor demersuri private, întreprins de familii nobiliare, care au susținut fondarea unor astfel de mănăstiri.[22] În acest sens dorim să atragem atenția, că un alt ordin mendicant, constituit ca atare în secolul al XIV-lea, unicul care s-a dezvoltat în și din regatul Ungariei, s-a bucurat de o mare susținere a familiilor nobiliare, mai ales prin prisma nevoilor financiare reduse. Vorbim aici de Ordinul Sf. Paul Eremitul, cunoscut pe scurt drept ordinul paulin, a căui prezență este identificată și în zone rurale transilvane. Revenind la momentul apariției mendicanților în arealul transilvan, de subliniat este faptul că s-au dezvoltat fără sincope în raport cu cronologia lor din spațiul occidental, fiind deja prezente aici la câteva decenii după constituirea lor ca atare. Întotdeauna, dominicanii au fost primii care s-au instalat într-o comunitate urbană, fiind urmați apoi de alte ordine. Prezența acestora s-a remarcat încă din prima jumătate a secolului al XIII-lea, iar primele mănăstiri au fost ridicate până la sfârșitul veacului. Cu timpul, s-au înregistrat comunități urbane care adăposteau mai mult de o mănăstire a unui ordin mendicant. În regatul Ungariei, rețeaua ordinelor mendicante s-a dezvoltat în 2 etape: în secolul al XIII-lea și în secolul al XV-lea. Până la marea invazie mongolă, în regat se fondaseră peste 10 conventuri dominicane, numărul acestora crescând exponențial după trecerea pericolului mongol. aproximativ în paralel cu frații predicatori s-au extins și cei minori, ajungând să numere cca. 40 de conventuri la debutul secolului al XIV-lea.[23] În Transilvania, respectiv în Sibiu au funcționat simultan o mănăstire dominicană și una franciscană, beneficiind de așezăminte timpurii, anterioare anului 1241, respectiv 1300. Spre exemplu, în Alba Iulia, documentele menționează priori ai mănăstirii dominicane de aici încă din ultimele decenii ale secolului[24], dar și una a călugărilor Sf. Augustin[25], ambele consacrate și ca loc de adeverire, aflate în imediată apropiere una față de alta. La Bistrița există atestări ale dominicanilor și franciscanilor, datând de la sfârșitul secolului al XIII-lea. În Evul mediu, în a doua etapă de dezvoltare și răspândire a mendicanților, au existat, desigur, și zone unde a funcționat o mănăstire a unui singur astfel de ordin, spre exemplu la Sighișoara, Mediaș, Sebeș, Turda, ori Dej. Oriunde ar fi fost localizate aceste așezăminte, ele au depins de susținerea unor patroni, de susținerea instituțională sau de sprijinul comunităților.

Transilvania făcea parte din provincia dominicană ungară, una dintre primele 8 astfel de provincii create după întemeierea oficială a ordinului. În prima jumătate a secolului al XIII-lea este atestată fondarea conventului dominican din Sibiu, care se afla *extra muros*. Acest așezământ dominican a fost însă distrus de invazia tătarilor din 1241-1242.[26] Există însă și opinii, conform cărora ar fi existat și alte conventuri dominicane, la mijlocul secolului, în Alba Iulia și în Bistrița. În cazul celui din Alba Iulia supozițiile se bazează pe necesitatea unui astfel de așezământ în vecinătatea episcopiei Transilvaniei, anterior năvălirii mongole, tocmai prin prisma activității predicatoare a fraților dominicani, care și-ar fi putut organiza mai bine activitatea de misionariat, având un centru în proximitatea episcopiei, de unde să fi pornit spre estul Carpaților, în zona Moldovei. În Bistrița, ipoteza celei mai timpurii fondări plasează acest eveniment în anul

1245, fiind amintită în una dintre istoriile ordinului dominican și pusă pe seama intensei activități de prozelitism dusă de frații predicatori în acea etapă.[27] Totuși, prima atestare documentară a conventului fraților predicatori din Sibiu datează din anul 1282[28], a celor din Alba Iulia, din anul 1289, când aceștia aveau deja și atribuții de certificare a documentelor[29], iar la Bistrița, dominicanii sunt amintiți documentar abia la începutul secolului următor. Spre sfârșitul secolului, în anul 1298, este menționat și conventul din Sighișoara, întregind peisajul prezenței dominicane din secolul al XIII-lea. Pentru o mai bună înțelegere a rolului acestor conventuri în aceste comunități urbane ale voievodatului Transilvaniei trebuie abordat și amplasamentul lor în cadrul urban respectiv. Cazul Sibiului, unic pentru Transilvania, nu este însă singular la nivel european. Conventul dominican inițial a fost amplasat în afara zidurilor cetății, fiind distrus în timpul invaziei mongole și reconstruit la întoarcerea fraților predicatori după ce a trecut pericolul mongol. Conform istoriografiei, amplasamentul acestui convent, închinat Sf. Cruci, se găsea într-o suburbie, la nord-est de zona fortificată, în capătul uliței Elisabeta. Abia în a doua jumătate a secolului al XV-lea a fost mutat în interiorul cetății. Situația topografică a conventului dominican din Alba Iulia, cu hramul Sf. Maria, este una încă incertă, atât prin prisma faptului că este vorba de un monument dispărut, cât și din cauza proximității acestuia de așezământul augustinienilor. Clădirile acestor două așezăminte au fost adesea confundate în literatura de specialitate, mai ales că, la un moment dat în secolul al XVI-lea, dominicanii au primit un vechi sediu al augustinienilor, iar apoi proprietatea a fost preluată de călugării iezuiți.[30] Totuși, certitudinea prezenței lor în interiorul fortificației există și constituie o diferență față de conventul fraților predicatori din Sibiu. La Bistrița, situația era similară, conventul dominican fiind poziționat pe colțul sudic-vestic al viitoarei fortificații, într-o zonă încă nesistematizată la acea dată.[31] La Sighișoara, în *Castrum Sex*, dominicanii s-au stabilit încă din ultimul sfert al secolului al XIII-lea, în interiorul fortificației.[32]

Primele conventuri franciscane din secolul XIII, în Transilvania, fiind fondate la Sibiu și Bistrița. Astfel putem semnala totodată și primele exemple de aglomerări urbane în care au funcționat mai multe așezăminte mendicante. Frații minori din Bistrița se aflau lângă poarta *Holztor,* în zona de nord-est a orașului și apar menționați din anul 1268.[33] În cazul conventului din Sibiu, se pare că acesta a fost înființat de frați veniți din zona Rinului, de asemenea anterior anului 1300.[34] Un alt argument în favoarea acestei datări îl constituie un episod de agresiune asupra conventurilor dominican și franciscan din Sibiu. În anul 1302, documentele îl amintesc pe Wasmund, comite de Sighișoara, care a atacat și jefuit cele două așezăminte împreună cu fiul său, Michael. Astfel, putem reconfirma existența și funcționarea conventurilor fraților predicatori și minori din Sibiu, în a doua jumătate a secolului al XIII-lea.[35] Aici, amplasamentul franciscanilor se afla de asemenea în partea estică a așezării, inițial în afara ariei fortificate, la o distanță relativ apropiată de cel al dominicanilor. Se pare că hramul bisericii lor a denumit ulița pe care se aflau, cât și poarta de intrare în oraș, ridicată în secolul următor. Astfel, la Sibiu s-a încălcat o serie de reglementări pontificale privitoare la situațiile topografice ale mai multor ordine mendicante active în aceeași comunitate. Prin aceste restricții s-a încercat evitarea unor conflicte între diferitele comunități de religioase.[36]

În contextul finalului de secol XIII, Ordinul eremiților Sf. Augustin primește confirmarea papală, fiind adoptat și în regatul Ungariei, inclusiv în Transilvania.[37] Înainte de debutul secolului următor, un convent funcționa în Alba Iulia, lângă cel dominican, în interiorul fortificației. Aceasta apare menționată prima dată în anul 1293, ulterior în anul 1295.[38] Din 1296 datează și primele documente emise de conventul augustinian de aici, împreună cu frații predicatori.[39] Sursele documentare referitoare la acest convent sunt destul de reduse, totuși, documentele menționează în ultimul deceniu al secolului pe un anume Ștefan, prior al eremiților, și Andrei, lector al conventului, ca punând pecetea conventului pe un act emis în martie 1295.[40] Până la sfârșitul secolului, membrii acestui convent vor fi martori amintiți în documente privind împărțiri sau moșteniri ale unor terenuri din capitlul de Alba.[41]

Concluziile acestui demers lansează, odată în plus, și o serie de întrebări, cu răspuns în cercetările ulterioare. În literatura de specialitate și prin prisma documentelor medievale sunt cunoscute, în unele zone urbane din Transilvania, relațiile ordinelor mendicante cu autoritățile locale sau cu orășenii, relații care uneori au fost conflictuale, după cum este cazul dominicanilor din Sibiu, care vor întreprinde eforturi până în secolul al XV-lea în vederea obținerii unui nou lot în interiorul cetății. Pe lângă natura acestor relații, necesară este și o analiză a proprietăților acestor ordine înăuntrul și în afara așezărilor urbane, mai ales în a doua lor fază de dezvoltare, când vor încălca tocmai caracterul lor definitoriu, de sărăcie. Mai mult de atât, aceste încălcări normative vor duce la reforme în cazul franciscanilor, care se vor scinda între conventuali și observanți. Din paginile anterioare s-a putut observa instalarea și evoluția fraților predicatori și minori în secolul al XIII-lea, în Transilvania, însă complexitatea fenomenului mendicant va atinge apogeul în secolul al XV-lea, când toată zona urbană din acest areal va deveni o rețea de așezăminte mendicante și se va stinge, în mare parte, după adoptarea Reformei.

Note:

1. Cruciada a treia este cunoscută în literatura de specialitate și drept *Cruciada regilor*, desfășurându-se între 1202-1204.
2. Gabriel Adriányi, *Geschichte der katholischen Kirche in Ungarn*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau Verlag, 2004, p.42. Se precizează alocarea sumei de câte 2.000 mărci de argint pentru fiecare dintre cele două episcopii menționate, cu precizarea că aceasta era doar una dintre sursele de venit ale instituțiilor ecleziastice, o altă sursă fiind diecezele și veniturile domeniale.
3. Rusu, Adrian Andrei (coord.), *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și* Maramureș, Cluj-Napoca, Presa Universitară, 2000, p.154. Abația cisterciană de la Igriș (jud. Timiș) a fost fondată de către Béla al III-lea la sfârșitul secolului al XIII-lea; în schimb fondarea celei de la Cârța este încă disputată, sursele atribuind-o regilor Béla al III-lea, Emeric sau chiar Andrei al II-lea. Analizând istoriografia dedicată fondării abației cisterciene de la Cârța, Dan Nicolae Busuioc von Hasselbach, ținând cont de lipsa oricărui act de fondare, propune un interval cronologic cuprins între anii 1173-1259.
4. Gyula Kristó, *Die Arpadendynastie. Die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301*, Budapesta, Corvina, 1993, p.173.
5. Adrian Andrei Rusu (coord.), *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și* Maramureș, Cluj-Napoca, Presa Universitară, 2000, p.115.
6. *Idem*, p. 47.
7. Lidia Gross, *Confreriile medievale în Transilvania (secolele XIV-XVI)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009, pp. 120-121.
8. Peter Dinzelbacher; James Lester Hogg (Hrsg.), *Kulturgeschichte der christlichen Orden in Einzeldarstellungen*, Stuttgart, Alfred Kröner Verlag, 1997, p. 313.
9. Nandor Dreisziger, *Church and Society in Hungary and in the Hungarian Diaspora*, Toronto, University of Toronto Press, 2016, p. 48.
10. *Codex Diplomaticus Erdélyi Okmánytár. Oklevelek, levelek és más irásos emlékek Erdély történetéhez I. (1023-1300)*, ed. Jakó Zsigmond, Editura Kiadó, Budapesta, 1997, p.180, nr.176.
11. Eric Fugedi, *La formation des villes et les ordres mendiants en Hongrie*, în în: Annales. Économies, sociétes, civilisations, an 25, nr. 4, 1970, p. 966.
12. Richard W. Emery, *The Second Council of Lyons and the Mendicant Orders*, în: The Catholic Historical Review, vol. 39, no. 3, 1953, p. 258.
13. Augustine Thompson, *The orgins of religious mendicancy in medieval* Europe, pp. 3-4, în: The origin, development and refinement of medieval religious mendicancies, ed. Prudlo, Donald S., Leiden, Boston, Editura Brill, 2011, p. 27.
14. Idem, pp.3-4.
15. Donald S. Prudlo, *Mendicancy among the early saints of the begging orders*, p. 26, în: The origin, development and refinement of medieval religious mendicancies, ed. Prudlo, Donald S., Leiden, Boston, Editura Brill, 2011, p. 86.
16. Jacques LeGoff, *Ordres mendiants et urbanisation au Moyen Age: En France*, în: Annales. Économies, sociétes, civilisations, an 25, nr. 4, 1970, p. 930.
17. Eric Fugedi, *La formation des villes et les ordres mendiants en Hongrie*, în în: Annales. Économies, sociétes, civilisations, an 25, nr. 4, 1970, p. 970.
18. *Idem*, p. 972.
19. În acest sens, vezi UB, vol. I, 1191-1342, p. 1, nr. 1; DIR C, veacul XI, XII și XIII, vol. I, p. 11, nr. 18.
20. Maria Țiplic Crîngaci, *Oaspeții germani în sudul Transilvaniei (secolele XII-XIII)*, București, Editura Academiei Române, 2011, p. 49.
21. Béla Köpeczi (Hrsg.), *Kurze Geschichte Siebenbürgens*, Budapest, Editura Kiadó, 1990, p. 207.
22. Sanda Salontai, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2002, p. 27.
23. Beatrix Romhányi, *Le fonctionnement matériel des couvents mendiants dans le Royaume de Hongrie aux XIIIe-XVIe siècles: aperçu des sources et de l'historiographie*, în: Étides franciscaines, nouvelle série, 6, 2013, fasc. 1, p.48.
24. Adrian Andrei Rusu (coord.), *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și* Maramureș, Cluj-Napoca, Presa Universitară, 2000, pp. 47-48.
25. Informațiile privind prezența și activitatea ordinului Sf. Augustin în Alba Iulia, în imediata apropiere a mănăstirii dominicane reiese din documente mai degrabă prin atribuția de loc de adeverire, de certificare a documentelor, în acest sens vezi UB, vol. I, 1191-1342, p. 202, nr. 275.
26. Béla Ivanyi, *Dominikanerorden in Siebenbürgen und der Moldau*, în: Siebenbürgische Vierteljahresschrift. Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, 62. Jahrgang, Heft 1, 1939, pp. 24-25.
27. Sanda Salontai, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2002, p. 55.
28.UB, vol. I, 1191-1342, p. 144, nr. 202, document în care este amintit *fratris Petri vicarii domus Praedicatorum ... de Zybinio*.
29. UB, vol. I, 1191-1342, p. 160, nr. 226. În acest context este amintit drept martor un anume *Johanne, priore Albensi de ordine Praedicatorum*.
30. Sanda Salontai, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2002, p.93.
31. *Idem*, p.106.
32. *Idem*, p. 234.
33. Adrian Andrei Rusu, (coord.), *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 69.
34. *Idem*, p. 235.
35. UB, vol. I, 1191-1342, p. 225, nr. 297 și DIR. C., veacul XIV, vol. I, 1301-1320, p. 22, nr. 28.
36. Sanda Salontai, *Așezămintele monastice ale ordinelor cerșetoare din Cluj și Sibiu la sfțrșitul Evului Mediu*, în: Cluj-Koloszvár-Klausenburg 700. Várostörténeti tanulmányok. Studii de istorie urbană, ed. Mária Lupescu Makó, Cluj Napoca, Editura Erdélyi Muzeum-Egyesület, 2018, pp.

284-285.
37. Frances, Andrews, *The other friars. The Carmelite, Augustinian, Sack and Pied Friars in the Middle Ages*, Woodbridge, Boydell Press, 2006, p. 99.
38. Adrian Andrei Rusu, (coord.), *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 47.
39. În acest sens, vezi UB, vol. I, 1191-1342, nr. 17, 52, 113, 228, 275.
40. DIR. C., vol. II, 1251-1320, p. 413, nr. 461
41. În acest sens, vezi DIR. C., vol. II, 1251-1320, nr. 466, 521, 522.

Bibliography:

Adriányi, Gabriel, *Geschichte der katholischen Kirche in Ungarn*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau Verlag, 2004.

Frances, Andrews, *The other friars. The Carmelite, Augustinian, Sack and Pied Friars in the Middle Ages*, Woodbridge, Boydell Press, 2006.

Busuioc von Hasselbach, Dan Nicolae, *Țara Făgărașului în secolul al XIII-lea. Mănăstirea cisterciană Cârța*, vol. I, Cluj Napoca, Editura Centrului de Studii Transilvane, 2000.

Dinzelbacher, Peter; Hogg, James Lester (Hrsg.), *Kulturgeschichte der christlichen Orden in Einzeldarstellungen*, Stuttgart, Alfred Kröner Verlag, 1997.

Dreisziger, Nandor, *Church and Society in Hungary and in the Hungarian Diaspora*, Toronto, University of Toronto Press, 2016.

Emery, Richard W., *The Second Council of Lyons and the Mendicant Orders*, în: The Catholic Historical Review, vol. 39, no. 3, 1953, p.257-271.

Fugedi, Eric, *La formation des villes et les ordres mendiants en Hongrie*, în în: Annales. Économies, sociétes, civilisations, an 25, nr. 4, 1970, p. 966-987.

Gross, Lidia, *Confreriile medievale în Transilvania (secolele XIV-XVI)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009.

Ivanyi, Béla, *Dominikanerorden in Siebenbürgen und der Moldau*, în: Siebenbürgische Vierteljahresschrift. Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, 62. Jahrgang, Heft 1, 1939, p. 22-59.

Köpeczi, Béla (Hrsg.), *Kurze Geschichte Siebenbürgens*, Budapest, Editura Kiadó, 1990.

Kristó, Gyula, *Die Arpadendynastie. Die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301*, Budapesta, Corvina, 1993.

LeGoff, Jacques, *Ordres mendiants et urbanisation au Moyen Age: En France*, în: Annales. Économies, sociétes, civilisations, an 25, nr. 4, 1970, p.924-946.

Prudlo, Donald S., *Mendicancy among the early saints of the begging orders*, p. 26, în: The origin, development and refinement of medieval religious mendicancies, ed. Prudlo, Donald S., Leiden, Boston, Editura Brill, 2011, p. 85-117.

Romhányi, Beatrix, *Le fonctionnement matériel des couvents mendiants dans le Royaume de Hongrie aux XIIIe-XVIe siècles: aperçu des sources et de l'historiographie*, în: Études franciscaines, nouvelle série, 6, 2013, fasc. 1, p. 47-57.

Rusu, Adrian Andrei (coord.), *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și* Maramureș, Cluj-Napoca, Presa Universitară, 2000.

Salontai, Sanda, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2002.

Salontai, Sanda, *Așezămintele monastice ale ordinelor cerșetoare din Cluj și Sibiu la sfîrșitul Evului Mediu*, în: Cluj-Koloszvár-Klausenburg 700. Várostörténeti tanulmányok. Studii de istorie urbană, ed. Mária Lupescu Makó, Cluj Napoca, Editura Erdélyi Muzeum-Egyesület, 2018, p. 279-287.

Thompson, Augustine, *The orgins of religious mendicancy in medieval* Europe, pp. 3-4, în: The origin, development and refinement of medieval religious mendicancies, ed. Prudlo, Donald S., Leiden, Boston, Editura Brill, 2011, p. 3-31.

Țiplic Crîngaci, *Maria*, *Oaspeții germani în sudul Transilvaniei (secolele XII-XIII)*, București, Editura Academiei Române, 2011.

Document Collections

Codex Diplomaticus Erdélyi Okmánytár. Oklevelek, levelek és más irásos emlékek Erdély történetéhez I. (1023-1300), ed. Zsigmond Jakó, Editura Kiadó, Budapesta, 1997

UB - Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, vol. I, Hermannstadt, ed. Franz Zimmermann, Carl Werner, Böhlau, 1892.

DIR C - Documente privind istoria României. Seria C - Transilvania, veacul XI, XII și XIII, vol. I, București, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1951